

DOCTOR HONORIS CAUSA

Uniwersytetu
Jana Kochanowskiego w Kielcach

prof. dr hab.
Cezary Kukło

DOCTOR
HONORIS
CAUSA

Uniwersytetu
Jana Kochanowskiego w Kielcach

SENAT UNIWERSYTETU
Jana Kochanowskiego w Kielcach

na wniosek

RADY WYDZIAŁU HUMANISTYCZNEGO

uchwałą z 29 kwietnia 2021 roku nadał tytuł

DOCTORA HONORIS CAUSA

prof. dr. hab.

CEZAREMU KUKLI

wybitnemu historykowi epoki nowożytnej, członkowi wielu
towarzystw naukowych krajowych i międzynarodowych,
który stworzył nowatorską metodę statystyczno-demograficzną
oraz zapoczątkował współczesną polską szkołę demografii historycznej

Kielce, 24 czerwca 2021 roku

PROMOTOR

Waldemar Nowak
prof. dr hab. Waldemar Kowalski

DZIEKAN

Beata Wojciechowska
dr hab. Beata Wojciechowska, prof. UJK

REKTOR

Stanisław Głuszek
prof. dr hab. Stanisław Głuszek

Leszek Kułko

Wniosek

*Jego Magnificencji Rektora prof. dr. hab. Stanisława Głuszka
o nadanie tytułu doctora honoris causa Uniwersytetu
Jana Kochanowskiego w Kielcach prof. dr. hab. Cezaremu Kukli,
zgłoszony na posiedzeniu Senatu 29 kwietnia 2021 roku*

Mam zaszczyt wnieść pod obrady Prześwietnego Senatu wniosek Konwentu Doskonałości Naukowej UJK o nadanie tytułu doctora honoris causa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach Profesorowi Cezaremu Kukli, wybitnemu historykowi, nauczycielowi akademickiemu, szczególnie zasłużonemu dla rozwoju nauki w Polsce.

Cezary Kukło, twórca polskiej szkoły demografii historycznej, opublikował ponad 400 prac w języku polskim, francuskim i angielskim. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół demografii staropolskiej, historii rodziny, procesów społecznych i zjawisk gospodarczych w czasach nowożytnych. W swoich badaniach, stosując metody ilościowe, wykorzystuje techniki komputerowe do analizy danych masowych zawartych w źródłach staropolskich. Koncentrując się na okresie od XVI do XVIII wieku podejmuje problemy istotne dla różnych grup

społecznych postrzeganych przez pryzmat sprawowanych funkcji, zajęć i postaw.

Jest autorem ważnych dla historiografii polskiej monografii, takich jak: *Rodzina w osiemnastowiecznej Warszawie* (1991), *Kobieta samotna w społeczeństwie miejskim u schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej. Studium demograficzno-społeczne* (1998) oraz niezwykle wartościowego i nowoczesnego podręcznika *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej* (2009). Współpracował z Głównym Urzędem Statystycznym uczestnicząc w projekcie *Historia Polski w liczbach*.

Zasługi Profesora na polu naukowym były wielokrotnie doceniane i przyniosły Mu uznanie w Polsce i poza granicami kraju. Wśród wielu wyróżnień i nagród, które otrzymał, należy wymienić przede wszystkim I nagrodę Association Internationale d'Histoire Economique, z siedzibą w Louvain (1990), nagrodę Ministra Edukacji Narodowej (1999) oraz nagrodę Wydziału I Nauk Humanistycznych i Społecznych PAN (2012).

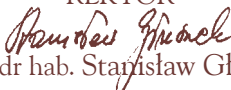
Profesor Cezary Kukło zaznaczył swą obecność na wielu międzynarodowych konferencjach i kongresach historycznych, a także w prestiżowych gremiach naukowych. Uczestniczył w pracach Francuskiego Towarzystwa Demografii Historycznej (od 1981), Włoskiego Towarzystwa Demografii Historycznej (od 2001) oraz międzynarodowej organizacji Association for History and Computing (od 1994). Jest członkiem Międzynarodowej Komisji Demografii Historycznej, będącej częścią Międzynarodo-

dowego Komitetu Nauk Historycznych, do którego Profesor należy od 1981 roku. W latach 2000–2010 zasiadał we władzach tego stowarzyszenia.

Nie do przecenienia jest rola Cezarego Kukli w polskim środowisku historycznym. Od wielu lat pełni funkcję wiceprezesa Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego, jest przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego przygotowującego XXI Powszechny Zjazd Historyków Polskich, zaplanowany na 2024 rok. Profesor Cezary Kuklo jest członkiem wielu rad naukowych czasopism, komitetów i kolegiów redakcyjnych w Polsce i za granicą. Przez kilka lat był ekspertem i członkiem Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Od 2019 roku jest członkiem Rady Doskonałości Naukowej.

Pan Profesor jest niekwestionowanym autorytetem naukowym i wychowawcą wielu pokoleń historyków. Po raz kolejny w dziejach naszego Uniwersytetu nadajemy tytuł doctora honoris causa Osobie wybitnej, w uznaniu Jej wyjątkowej działalności o uniwersalnym i humanistycznym przesłaniu.

REKTOR

prof. dr hab. Stanisław Głuszek

Laudacja

z okazji nadania Profesorowi Cezaremu Kukli

tytułu doctora honoris causa

Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

Magnificencje, Prześwietny Senacie,
Dostojny Doktorze, Szanowni Państwo

Historię jako wizję dziejów zawsze postrzegamy w kontekstach kulturowych, w których opowieść taka powstawała. Przez długie wieki elitarne na ogół zapotrzebowanie na wiedzę o przeszłości zaspokajały narracje sławiące czyny wybitnych mężów, ukazywane w odniesieniu do dziejów biblijnych. Takie widzenie przeszłości zaspokajało oczekiwania rządzących, o ile odpowiadało kreowanej przez nich ideologii. Taka, na ogół zredukowana do bieżących potrzeb politycznych, wiedza o przeszłości ustąpić musiała w XIX wieku bardziej prospołecznej i egalitarnej roli analizy dziejów. Pod wpływem filozofów niemieckich, przede wszystkim Hegła, zaczęto doszukiwać się sensu ich rozwoju. Za wyraźnie określonym celem badań musiało iść doskonalenie narzędzi eksploracji materii poznania, metod dochodzenia do rekonstrukcji procesów społecznych oraz weryfikacji uzyskanych wyników. Tym samym historia awansowała do rangi nauki

uniwersyteckiej. Nie kończy to oczywiście pytań, w jakim sensie historia jest nauką, nauką stosowaną, czy tylko jedną z dyscyplin przynależnych, zgodnie z renesansową tradycją, do *studia humanitatis*.

W czasach, gdy Dostojny Doktor oraz mówiący te słowa rozpoczynali studia historyczne, wymaganą lekturą, jedną z pierwszych polecanych, była książka Jerzego Topolskiego *Świat bez historii*, niepozorna, choćby w zestawieniu z innymi dziełami tego autora. Łatwo przyjąć postawioną tam tezę, że tylko ludzie świadomi swej przeszłości, którą poznali dzięki naukowemu badaniu, mogą stawiać przed sobą ambitne cele zmiany świata. Autor, co prawda, nie wyjaśnia, jakie miałyby być owe cele, a także dlaczego zmiana jest nieodzowna, ale niedopowiedzenia te tłumaczyć możemy oczywistością epoki, w której książka ta powstała. Jerzy Topolski precyzyjnie określa za to, czemu nie chcielibyśmy żyć w świecie bez historii. Byłaby to bowiem społeczna rzeczywistość regulowana nakazami i zakazami funkcjonującymi jako coś niezmiennego. Jak dalece definiowana w ten sposób potrzeba zmiany określa cel ludzkiego działania, a w tym poznawania przeszłości, pozostaje otwartą kwestią. Kolejne zagadnienie, wagi którego Jerzy Topolski z pewnością był świadom, lecz którego nie sformułował *expressis verbis*, to „czy możliwy jest świat bez historyków”. Niestety, obecnie twierdząca odpowiedź na to pytanie wydaje się o wiele bardziej oczywista niż na przykład pół wieku temu. Tym bardziej więc głosić

należy, niczym przed laty wybitny francuski mediewista Marc Bloch, pochwałę historii jako wyniku badawczego trudu dziejopisów. Dziś mamy ku temu szczególną okazję, gdyż prof. dr hab. Cezary Kukło, Dostojny Doktor naszego uniwersytetu, swymi wybitnymi dokonaniem pokazuje, dlaczego tylko źródłoznawca uczciwość w postępowaniu badawczym prowadzić może do trwałych i niekwestionowanych wartości. Uczciwość ta zasadza się na rzymskiej maksymie *festina lente* oraz korporacyjnej łączności właściwej światu renesansowych intelektualistów, w którym – jak ujął to Petrarca – *libri nobiscum vivunt, cohabitant, colloquuntur*.

Urodzony 19 września 1954 roku w Białymstoku prof. dr hab. Cezary Kukło to historyk legitymujący się międzynarodowo uznanym oryginalnym dorobkiem naukowym oraz doświadczeniem organizacyjnym. Na dorobek ten składa się przeszło 400 publikacji ogłoszonych w kraju i za granicą, w tym w renomowanych periodykach o ogólnoświatowym zasięgu.

Profesor Cezary Kukło jest jednym z nielicznych uczniów prof. dr. hab. Andrzeja Wyczańskiego (1924–2008), związanego przede wszystkim z Instytutem Historii PAN, którego bez wątpienia zaliczyć można do najwybitniejszych przedstawicieli polskiej humanistyki na przestrzeni wieków. Pod jego opieką Dostojny Doktor rozwijał swe zainteresowania badawcze. Studia historyczne ukończył w 1977 roku w ówczesnej Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. W 1987 roku uzyskał

stopień doktora nauk humanistycznych na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie rozprawy doktorskiej *Rodzina i społeczeństwo południowych dzielnic Warszawy w XVIII wieku. Struktury demograficzne*. Ta sama Rada Naukowa nadała mu stopień doktora habilitowanego w 1998 roku, zaś podstawą postępowania była praca *Kobieta samotna w społeczeństwie miejskim u schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej*. Recenzentami w przewodzie habilitacyjnym byli najwybitniejsi wówczas znawcy dziejów przedrozbiorowych, wspomniani już Jerzy Topolski i Andrzej Wyczański oraz Andrzej Wyrobisz. W 2010 roku Cezary Kukło otrzymał tytuł profesora.

O ile więc nie zaskakuje, że wzorem swego mistrza Dostojny Doktor poświęcił długie lata swych studiów historii społeczno-gospodarczej państwa polsko-litewskiego, to nowym i oryginalnym w polskiej nauce historycznej obszarem badawczym jest tu demografia historyczna. Choć waga i potrzeba rozwijania takich studiów doceniana była w powojennej nauce polskiej, postęp w tej dziedzinie do lat osiemdziesiątych XX wieku niewiele wyszedł poza rudymen tarne ustalenia metod, kierunków przyszłych działań oraz ponad wycinkowe obserwacje. Bezspornie relatywnie rozległa dziś nasza wiedza o demografii staropolskiej i jej doniosłości dla badań nad dziejami społeczno-gospodarczymi jest zasługą Profesora Cezarego Kukli oraz zespołu, który zorganizował na Uniwersytecie w Białymstoku. Właśnie białostockie środowisko naukowe, ale także Instytut Historii Polskiej

Akademii Nauk w Warszawie stwarzają od lat sposobność takich dyskusji, stawiania nowych problemów badawczych i rozwiązywania ich w skali ogólnopolskiej.

Studia nad historią gospodarczą dawnych epok są szczególnie trudną dziedziną nauki historycznej. Dochodzenie do sukcesu oznacza tu bowiem lata mozolnych poszukiwań archiwalnych, a następnie analiz długich sekwencji źródeł, które bardzo często przekazują niejednoznaczne informacje. Trudno tu liczyć na błyskotliwe efekty sondażowych kwerend. Takie postępowanie badawcze uczy pokory, ponieważ nic nie zastąpi tutaj akrybii historyka oraz jego analitycznego zmysłu. Długie lata doskonalenia warsztatu badawczego w zakresie historii społeczno-gospodarczej dają jednak gruntowną wiedzę o przeszłości, bez której niemożliwe byłoby zrozumienie wszelkich innych działań, także kreacji artystycznych, literackich czy poglądów teologicznych. Takie poznanie jest wartościowe tylko wtedy, gdy poczuciu dobrze spełnionego zadania towarzyszą wątpliwości względem zrekonstruowanego obrazu dziejów. Tylko bowiem, wypływająca ze źródeł, poprawna metodologicznie krytyka osiągnięć badawczych, także własnych, ma wartość stymulującą. Tylko wtedy mamy do czynienia z kreatywnością, bez której nie byłoby możliwe poznawanie przeszłości, przewidywanie przemian społecznych oraz, co nie mniej ważne, nie byłoby satysfakcji badawczej. Prace Profesora Cezarego Kukli są budującym świadectwem słuszności tak obranej drogi, drogi uczciwości w nauce.

Pośród licznych prac Dostojnego Doktora, z których zdecydowana większość ma charakter nowatorski, wspomnieć należy przede wszystkim tom *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej* (Warszawa 2009). Jest to syntetyczne ujęcie osiągnięć nauki polskiej w tym względzie. Książka została wyróżniona między innymi nagrodą Wydziału I Nauk Humanistycznych i Społecznych Polskiej Akademii Nauk. Jest to nie tylko *opus supra cetera* w dorobku Profesora, lecz także przewodnik metodologiczny dla współczesnych i przyszłych badaczy dziejów społeczno-gospodarczych Polski średniowiecznej i wczesnonowożytnej. Dochodzenie do ogólniejszych procesów społecznych, w tym demograficznych, poprzedzone musi być studiami szczegółowymi. W demografii historycznej jest to na ogół żmudna rekonstrukcja międzypokoleniowych lokalnych czy rodzinnych więzów społecznych, struktury gospodarstwa domowego. Wszechstronna ocena niedostatecznie dotąd wykorzystanych na gruncie polskim spisów metrykalnych, którą Dostojny Doktor zaprezentował na kartach tomu *Człowiek w teatrze świata*, dowodzi krytycznego zmysłu właściwego wytrawnym znawcom przeszłości. Świadectwem dostrzegania ważnych problemów badawczych, do których drogę przetarli wcześniej uczeni brytyjscy i francuscy, jest książka *Kobieta samotna w społeczeństwie miejskim u schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej* (Białystok 1998). Miejsce kobiety w społecznościach miast różnych typów Profesor przybliży wychodząc od ogólniejszego, kwantytatywnego

obrazu. Takie statystyczne ujęcie dopełnia jednak przybliżając indywidualne losy, natomiast codzienność kobiet pokazywana jest poprzez ich aktywność w korporacji miejskiej, pośród krewnych i powinowatych oraz w sąsiedzkim kręgu. Nie sposób nie zgodzić się ze słowami recenzenta owej publikacji, wspomnianego już Andrzeja Wyrobisza, który jedną z zalet tej pracy dostrzegł w podważaniu fałszywych stereotypów, to jest wizerunku „kobiety ciemżonej przez mężczyzn, nieporadnej, zamkniętej w kręgu gospodarstwa domowego, rodziny i wychowywania dzieci, oddającej się dewocji i działalności charytatywnej, niezdolnej do podejmowania samodzielnego życia”. Innym ważnym i nowatorskim ujęciem jest studium nad strukturami demograficznymi i etnicznymi miast prywatnych w Koronie (ogłoszone w „Rocznikach Dziejów Społecznych i Gospodarczych” w 2016 roku). Właśnie te słabe ekonomicznie, zaniedbane badawczo ośrodki, nie zaś prężne gospodarczo, zurbanizowane obszary w królewskich miastach, stanowiły o miejskości Rzeczypospolitej szlacheckiej. Praca ta jest jednym z wielu świadectw dostrzegania przez Dostojnego Doktora zagadnień poznawczo istotnych i kompetentnego przedstawiania ich z niewątpliwym pożytkiem dla nauki.

Krótki ten szkic jedynie sygnalizuje to, co moim zdaniem świadczy o oryginalności i doniosłości eksploracji badawczych Uczzonego. Oczywiście, prowadzenie takich studiów nie byłoby możliwe bez ścisłej i stałej współpracy z wiodącymi światowymi

ośrodkami badań nad demografią prestatystyczną. Poświadcza ją, przykładowo, udział w pracach Biura Wykonawczego Międzynarodowej Komisji Demografii Historycznej Międzynarodowego Komitetu Nauk Historycznych (CISH/ICHS) (2000–2010), Międzynarodowej Komisji Demografii Historycznej CISH/ICHS (od 1981), Francuskiego Towarzystwa Demografii Historycznej (od 1981), Włoskiego Towarzystwa Demografii Historycznej (od 2001) oraz The Association for History and Computing (od 1994). Od 2019 roku jest Dostojny Doktor członkiem Rady Naukowej Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, natomiast w 2015 roku wybrany został wiceprezesem Polskiego Towarzystwa Historycznego. Nie sposób wyliczyć tu wszystkich organizacyjnych aktywności Profesora Cezarego Kukli. Wynikają one z woli umacniania polskiej nauki historycznej w takim kształcie, który dziś przynieść może trwale społeczne korzyści. Zaangażowanie to jest również świadectwem uznania środowiska naukowego dla osiągnięć Dostojnego Doktora.

Zarysowany wyżej wykaz najważniejszych kierunków badań oraz osiągnięć naukowych jednoznacznie poświadcza oryginalność i doniosłość studiów prowadzonych przez Profesora Cezarego Kuklę, jego ścisłe związki z nauką światową oraz międzynarodowe uznanie, które zyskał podczas długich lat swej aktywności uniwersyteckiej.

Zmieniając świat winniśmy pamiętać o wierności prawdzie. Tego uczy twórczość naukowa Dostojnego Doktora, a cnota ta nieobojętna była też Janowi Kochanowskiemu, patronowi naszej Alma Mater. Takim bowiem wyznaniem poeta zaczyna *Psalm 78*:

*Śłuchaj, wierny mój zborze, otwórz uszy swoje
A do serca poważne przypuść słowa moje!
Dziwne gadki wam powiem, dziwne przypowieści,
Lecz jako dziwne, tak też i prawdziwe wieści,
Czegośmy się od ojców naszych nasłuchali,
Kiedy siłę i cuda Pańskie wyznawali.*

Waldemar Kowalski
prof. dr hab. Waldemar Kowalski

Opinia

dotycząca wniosku o nadanie Profesorowi Cezaremu Kukli
tytułu *doctora honoris causa* Uniwersytetu Jana Kochanowskiego
w Kielcach

Profesor Cezary Kuklo jest bezsprzecznie zasłużonym kandydatem do najwyższej godności honorowej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, co postaram się udowodnić.

Urodzony w 1954 roku w Białymstoku, podjął studia historyczne w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w rodzinnym mieście, gdzie trafił na znakomitych nauczycieli, a wśród nich na prof. Andrzeja Wyczańskiego, jednego z najwybitniejszych historyków polskich XX wieku, który stał się jego mistrzem, a później także przyjacielem. Pod kierunkiem prof. A. Wyczańskiego przygotował rozprawę doktorską *Rodzina i społeczeństwo południowych dzielnic Warszawy w XVIII wieku. Struktury demograficzne*, na podstawie której uzyskał w 1987 roku stopień doktora na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. I właśnie owe „struktury demograficzne” staną się osnową jego przyszłych badań. W rozprawie habilitacyjnej *Kobieta samotna w społeczeństwie miejskim u schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej*.

Studium demograficzno-społeczne (Białystok 1998) podjął pionierską wówczas problematykę, która dziś cieszy się popularnością u badaczek i badaczy na świecie i w Polsce. Dodam od razu, że w 2010 roku otrzymał tytuł profesora.

Wszystkie stopnie naukowe zdobył w dwóch, a właściwie w jednej instytucji. Cezary Kukło pracował w tym samym miejscu, a instytucje się zmieniały. Pierwsze dwie dekady jego kariera zawodowa była związana z Filią Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, a następnie od 1997 roku z powstałym na tym fundamencie samodzielnym już uniwersytetem. Bezpośrednio po studiach podjął w 1977 roku pracę w macierzystym instytucie, przechodząc wszystkie etapy kariery naukowej od stanowiska asystenta do profesora zwyczajnego, a także pełniąc szereg funkcji administracyjnych; był wicedyrektorem Instytutu Historii w czasach tworzenia samodzielnego uniwersytetu w Białymstoku (1991–1999) i dyrektorem tuż po jego powstaniu (1999–2000). Obowiązki administracyjne w instytucie musiał odłożyć, ponieważ zaangażował się w 2000 roku w organizację Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku i został jego pierwszym dyrektorem, pełniąc tę funkcję przez 12 lat. Mimo rozlicznych nowych obowiązków utrzymywał ściśle związki z Instytutem Historii. Został wiceprzewodniczącym rady naukowej tegoż instytutu (2000), a po ośmiu latach przewodniczącym (2008–2019). Jest organizatorem i dyrektorem funkcjonującego na macierzystym wydziale od 2013 roku Centrum Badań Struk-

tur Demograficznych i Gospodarczych Przednowoczesnej Europy Środkowo-Wschodniej.

W nim i we własnej Katedrze Historii Struktur Demograficznych, Gospodarczych i Religijnych udało mu się zintegrować białostockich badaczy „struktur historyczno-demograficznych”, a polskich uczonych zebrać wokół Komisji Demografii Historycznej przy Komitecie Nauk Demograficznych PAN, której przewodniczył od 2000 roku. O uznaniu w środowisku demografów świadczy także i to, że od 2003 roku jest członkiem Komitetu Nauk Demograficznych PAN, a od 2011 roku zasiadał w jego prezydium.

Sztuka integracji badaczy wszystkich pokoleń zajmujących się szeroko rozumianą demografią historyczną i historią dawnej rodziny udało się nie tylko dzięki doskonale znanym przymiotom osobistym Profesora, ale przede wszystkim jego wybitnej pozycji naukowej.

Profesor Cezary Kukło jest autorem ponad 400 publikacji w języku polskim, francuskim i angielskim. W jego głównym nurcie zainteresowań wciąż pozostają „struktury historyczno-demograficzne” społeczeństwa staropolskiego. Symptomatyczne, że już w pierwszych latach kariery, w 1985 roku, ogłosił w „Kwartalniku Historycznym” (zawsze bardzo prestiżowym, dziś „wycenionym” na 100 pkt) tekst *Rodzina staropolska a komputery*. W swoich publikacjach zawsze bowiem dostrzegał konieczność wykorzystywania najnowszych metod i technik.

Kulturę metodologiczną kształtował nie tylko na seminarium swego mistrza prof. A. Wyczańskiego i w bezpośrednich kontaktach z nim i innymi uczonymi, w tym z Jerzym Topolskim oraz z legendą demografii historycznej Ireną Gieysztorową, lecz także na stypendiach i stażach zagranicznych w Paryżu (1981, 1992) i w Prato w uroczej Toskanii (1989). Jako członek delegacji polskiej uczestniczył w X i XI Międzynarodowym Kongresie Historii Gospodarczej (Louvain 1990, Mediolan 1994) oraz w XVIII i XIX Międzynarodowym Kongresie Nauk Historycznych (Montreal 1995, Oslo 2000). Z uwagą śledził rozwój badań historyczno-demograficznych w Europie i popularyzował je w Polsce, także w licznych recenzjach, głównie prac francuskojęzycznych. Nie umknęła jego recenzenckiej uwagi żadna ogłoszona w ostatnich dekadach ważna polska praca historyczno-demograficzna. Jednocześnie sam prowadził badania nad demografią epoki przedindustrialnej, nad dawną rodziną i dziejami kobiet.

Prace Cezarego Kukli oparte są na gruntownej kwerendzie źródłowej. Opublikowana w 1991 roku książka *Rodzina w osiemnastowiecznej Warszawie* zawiera wnioski z analizy ponad 80 tysięcy wpisów do ksiąg metrykalnych, a także innych źródeł proveniencji miejskiej. Dzięki temu udało mu się dokonać rekonstrukcji i omówić zdarzenia demograficzne w przeszło dwóch tysiącach ówczesnych rodzin warszawskich. Nikogo nie trzeba przekonywać, że skala tych badań była imponująca i wy-

magala bieglej znajomości metod ilościowych oraz historyczno-demograficznych, co było wówczas w Polsce rzadkością.

Zamiłowanie do metod ilościowych doskonalił od 1989 roku w Komitecie redakcyjnym projektu Głównego Urzędu Statystycznego *Historia Polski w liczbach*. Wspólnie z Andrzejem Wyczańskim opracował okres staropolski. Przygotował z innymi współautorami dziewięć zeszytów tematycznych, składających się na publikację *Economic History of Poland in Numbers* (1994) oraz wydanie polskojęzyczne (2003).

We wspomnianej już książce *Kobieta samotna w społeczeństwie miejskim u schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej. Studium demograficzno-społeczne* zwrócił uwagę na kobiety niezamężne, wdowy, żyjące w separacji, rozwiedzione i porzucone, stojące na czele gospodarstwa domowego, a zaniedbywane w historiografii. Na potrzebę badań nad połową populacji Rzeczypospolitej przedrozbiorowej zwracano uwagę już wcześniej. Badania takie postulował między innymi prof. Wacław Urban w artykule *Kobiety w świetle krakowskich sądów duchownych* („Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 1991) stwierdzając, że „sprawa dziejów kobiet polskich leży w zasadzie odłogiem”. Dopiero jednak wydana niemal dekadę później pionierska praca Cezarego Kukli zapoczątkowała wypełnianie tej dotkliwej luki. Warto podkreślić, że autor wykorzystał już wówczas techniki komputerowe do analizy danych masowych, jak zwykle biegle posługując się metodami ilościowymi. Przekonująco uzasadnił,

że w małych miastach kobiety samotne kierowały co szóstym–siódmym gospodarstwem domowym, a w największych ośrodkach nawet co czwartym. Aż dziw bierze, że badania na tym polu były tak opóźnione.

Cezary Kukło podejmował również inne zagadnienia zupełnie pomijane w polskich badaniach historycznych. W 1991 roku pisał o dzieciach nieślubnych i podrzutkach („Roczniki Humanistyczne”, t. 35), w opublikowanym dwa lata później artykule zadał pytanie: „Czy społeczeństwo polskie w dobie Oświecenia regulowało liczbę dzieci w rodzinach?” („Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, t. 51/52). Z kolei w 1998 roku zajął się losem ludzi starych w miastach dawnej Rzeczypospolitej, rok później – w księdze jubileuszowej prof. Andrzeja Wyczańskiego, którą sam zredagował – służbą domową. W ostatnich latach kilka tekstów poświęcił tematyce migracji (2006), a także mężczyznom samotnym w środowisku miejskim dawnej Polski (2011).

Podsumowaniem wieloletnich, systematycznych badań jest opublikowany w 2009 roku monumentalny podręcznik zatytułowany *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, który doczekał się wielu recenzji w kraju i za granicą. Zwrócił na niego uwagę również kielecki historyk, prof. Zenon Guldon, który podkreślił, że „do rąk czytelnika trafił wreszcie nowoczesny podręcznik (...), niezwykle erudycyjny, ukazujący znakomitą orientację autora w tej tematyce” („Czasy Nowożytne” 2010,

t. 23, s. 296). Ta opinia jest tym bardziej cenna, że – jak powszechnie wiadomo – pochlebne oceny rzadko wychodziły spod pióra autora znanego raczej z krytycznego dystansu do recenzowanych dzieł. Do pełniejszego obrazu warto jeszcze dodać, że Profesor Cezary Kukło od wielu lat systematycznie uczestniczy w grantach badawczych, najczęściej jako kierownik, ale również jako wykonawca.

Obok systematycznej, mozolnej, lecz także efektywnej pracy badawczej Cezary Kukło od początku swojej kariery zawodowej przejawiał zapał do działań społecznych, najpierw na gruncie lokalnym, w środowisku białostockim, z którego szybko wypłynął na wody ogólnopolskie. O zdolnościach organizacyjnych Profesora oraz wysokim uznaniu, jakim cieszy się w środowisku naukowym, świadczą pełnione przez niego funkcje. Od 2004 roku jest członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Pozostaje aktywny w Komisji (dziś Zespole) Historii Kobiet i Komisji (Zespole) Historii Miast działających przy Komitecie Nauk Historycznych PAN. W samym zaś Komitecie zasiada od dziesięciu lat, natomiast od 2016 roku jest jego wiceprzewodniczącym. Nadto był Cezary Kukło członkiem Zespołu ds. Kategoryzacji Czasopism z Dziedziny Nauk Humanistycznych i Społecznych (2011–2014) oraz Zespołu ds. Publikacji Humanistycznych i Społecznych (2015–2018) Wydziału I PAN. Od 2016 roku jest członkiem Komisji Nauk Humanistycznych Oddziału PAN w Olsztynie i w Białymstoku z siedzibą w Olsztynie.

W 2019 roku został członkiem Rady Doskonałości Naukowej i Rady Naukowej Instytutu Historii PAN w Warszawie.

Profesor Cezary Kukło działa aktywnie na arenie międzynarodowej jako członek międzynarodowych korporacji naukowych, w tym Francuskiego Towarzystwa Demografii Historycznej (od 1981), Włoskiego Towarzystwa Demografii Historycznej (od 2001) oraz Association for History and Computing (od 1994). Najbardziej prestiżowe w mojej ocenie jest członkostwo w Międzynarodowej Komisji Demografii Historycznej, organie Międzynarodowego Komitetu Nauk Historycznych (CISH), którym Profesor cieszy się od 1981 roku, a nawet zasiadał we władzach tego szacownego grona jako członek Biura Wykonawczego (2000–2010). Od pięciu lat jest członkiem Komitetu Organizacyjnego odpowiedzialnego za przygotowanie XXII Międzynarodowego Kongresu Nauk Historycznych, który miał się odbyć w ubiegłym roku w Poznaniu, ale jego termin został z wiadomych przyczyn przesunięty.

Na niwie krajowej Profesor Cezary Kukło uczestniczy aktywnie w tworzeniu czasopism naukowych jako zastępca redaktora naczelnego rocznika „Przeszłość Demograficzna Polski”, członek redakcji „Kwartalnika Historycznego”, „Roczników Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, nowej serii „Społeczeństwa Staropolskiego”, „Biuletynu Historii Pogranicza”. Ponadto jest członkiem rad redakcyjnych i rad naukowych licznych czasopism („Przegląd Historyczny”, „Studia Demograficzne”, „Kultúrne

Dejiny”, „Czasy Nowożytne” w latach 2009–2019, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”, „Rocznik Białostocki”, „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego”, „Studia Podlaskie”) oraz serii wydawniczych („Między Wschodem a Zachodem”, „Rodzina Dawna. Studia historyczno-antropologiczne”).

Oprócz działalności w instytucjach i organizacjach naukowych Cezary Kuklo wypełniał również inne zadania organizacyjne. Jako ekspert Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej (2001–2009) i w tym samym czasie ekspert Polskiej Komisji Akredytacyjnej, a następnie jej członek (2012–2015), zlustrował szereg instytutów historii w polskich uniwersytetach, zawsze starając się służyć naszemu środowisku życzliwą radą; bezduszny formalizm był mu obcy, co stwierdzam jako naoczny świadek.

Niepodważalne są jego zasługi dla środowiska historyczek i historyków jako członka Zarządu Głównego, następnie sekretarza naukowego, a od kilku lat wiceprezesa Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego. W ramach towarzystwa był też od 2001 roku przewodniczącym Komitetu Okręgowego Olimpiady Historycznej w Białymstoku, a od sześciu lat jest przewodniczącym Komitetu Głównego Olimpiady Historycznej. Obecnie stoi na czele Komitetu Organizacyjnego przygotowującego kolejny XXI Powszechny Zjazd Historyków Polskich, który odbędzie się w 2024 roku w Białymstoku.

Mimo zasiadania w tak licznych gremiach Profesor nie zaniedbuje obowiązków dydaktycznych. W macierzystym Instytucie

Historii wykształcił licznych magistrów i licencjatów, wypromował czterech doktorów. Był recenzentem w niemal 20 przewodach doktorskich, w kilkunastu habilitacyjnych i w prawie dziesięciu wnioskach o nadanie tytułu profesora. Jako członek Rady Doskonałości Naukowej regularnie przewodniczy komisjom w postępowaniach habilitacyjnych i w sprawie nadania tytułu naukowego profesora.

Z przytoczonych przykładów wynika niezbicie, że równie ważne jak naukowe są osiągnięcia organizacyjne Cezarego Kukli. Profesor Cezary Kuklo w ciągu kilkudziesięciu już lat działalności publicznej dał się poznać jako wysokiej klasy uczonej i organizator nauki, a przy tym człowiek o wysokich walorach moralnych i etycznych, ofiarnie zaangażowany w sprawy naszego środowiska i Polski, cieszący się wielką estymą w świecie naukowym i – co bodaj najważniejsze – naturalnie życzliwy innym ludziom. Wszystko to prowadzi do konkluzji: Profesor Cezary Kuklo jest ze wszelkich miar godnym kandydatem do tytułu *doctora honoris causa* Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach *quod facile erat demonstrandum*. Wniosek ten gorąco i z pełnym przekonaniem popieram.

Kraków, 2 marca 2021 roku

prof. dr hab. Zdzisław Noga

Recenzja

dorobku naukowego i dydaktycznego Profesora Cezarego Kukli
w związku z procedurą nadania tytułu *doctora honoris causa*
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

Profesor doktor habilitowany nauk humanistycznych Cezary Kukło urodził się 19 września 1954 roku w Białymstoku. Studiował historię w białostockiej Filii Uniwersytetu Warszawskiego. Pracę magisterską napisaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Andrzeja Wyczańskiego obronił w 1977 roku. Na podstawie rozprawy doktorskiej *Rodzina i społeczeństwo południowych dzielnic Warszawy w XVIII wieku. Struktury demograficzne*, której promotorem był także prof. A. Wyczański, uzyskał w 1987 roku stopień doktora nauk humanistycznych na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Stopień doktora habilitowanego otrzymał w 1998 roku, również na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Tym razem podstawą była monografia *Kobieta samotna w społeczeństwie miejskim u schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej*. Warto podkreślić, że recenzentami rozprawy habilitacyjnej byli znawcy epoki staropolskiej: profesorowie Jerzy Topolski, Andrzej Wyrobisz i Andrzej Wyczański. W 2010 roku

uzyskał profesurę zwyczajną na podstawie dorobku naukowego i pracy *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*.

Cezary Kuklo należy do uczniów prof. A. Wyczańskiego, którego zawsze uważał i uważa za swojego mistrza. Niewątpliwie można go uznać za kontynuatora badań Profesora, który był jeśli nie twórcą, to z pewnością inspiratorem badań nad staropolską demografią. Wśród uczniów Andrzeja Wyczańskiego wymienić można bowiem historyków zajmujących się właśnie tą problematyką (dr Irena Gieysztorowa, dr hab. Piotr Guzowski). Profesor Cezary Kuklo bezsprzecznie należy do grona najwybitniejszych specjalistów staropolskiej demografii. Jego zainteresowania naukowe są jednak dużo szersze. Jak sam pisze w swym biografii w *Złotej Księdze Nauk Humanistycznych* (2013), interesuje się także historią rodziny, gender studies, historią społeczną i historią gospodarczą w okresie wczesnonowożytnym.

Jest autorem około 400 publikacji, z których na wyróżnienie zasługują cztery monografie autorskie i trzy prace współautorskie. Pierwsza chronologicznie praca pióra Cezarego Kukli to jego doktorat, wydany (w rozszerzonej formie) w Białymstoku w 1991 roku pt. *Rodzina w osiemnastowiecznej Warszawie*. Połączono w niej umiejętnie dwa aspekty badawcze, mianowicie demografię staropolską z historią społeczną i po części gospodarczą. Kolejna publikacja książkowa, wydana również w Białymstoku w 1998 roku, to rozprawa habilitacyjna zatytułowana

Kobieta samotna w społeczeństwie miejskim u schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej. Ma ona niewątpliwie charakter syntezy i odchodzi od rozważań dotyczących jednego miasta. Wpisuje się ponadto w nurt badań nad kobietami, określane od pewnego czasu jako gender studies.

Swoistym podsumowaniem doświadczenia autora w badaniach nad demografią staropolską i rodziną w Rzeczypospolitej szlacheckiej jest znakomity podręcznik akademicki zatytułowany *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*. Wydany został w 2009 roku przez prestiżowe wydawnictwo naukowe DiG. Jest to w opinii recenzentów (Zenon Guldon i Jan Paradysz) nowoczesny podręcznik demografii historycznej przygotowany przez kompetentnego autora. Ostatnia monografia autorska to praca o tytule *The Population of the Holy Cross Parish in Warsaw in the 18th Century*. Wydana została w Białymstoku w 2016 roku. Rozprawa, choć nawiązuje tematycznie do badań wcześniejszych, mianowicie do doktoratu, stanowi jednak nową jakość, charakteryzującą się pogłębioną refleksją nad poruszonymi wątkami i mocno rozszerzoną problematyką. Populacja parafii Św. Krzyża jest tutaj pokazana na tle historycznego rozwoju XVIII-wiecznej Warszawy, a także rozwoju terytorialnego samej parafii.

Jeśli chodzi o monografie współautorskie, to najstarszą z nich stanowi napisany wspólnie z Wojciechem Gruszeckim *Informatyczny system rekonstrukcji rodzin, gospodarstw domowych*

i społeczności lokalnych w Polsce przedzoborowej. Wydany został w Białymstoku w 1994 roku i był rezultatem badawczym zbiorowego grantu Komitetu Badań Naukowych. Wspomnieć w tym miejscu należy, że Cezary Kukło już w latach osiemdziesiątych XX wieku wykazywał zainteresowania technikami elektronicznymi, o czym świadczy wypowiedź na łamach „Kwartalnika Historycznego” z 1985 roku. W 1990 roku opublikował natomiast, wspólnie z Andrzejem Wyczańskim, artykuł w „Studiach Podlaskich” pt. *Badania nad rodziną w Polsce XVI–XVIII wieku za pomocą elektronicznego przetwarzania danych prowadzone w Instytucie Historii PAN w Warszawie oraz w Instytucie Historii FUW w Białymstoku*. Przedstawiał on informacje o możliwości zastosowania technik komputerowych do badań demograficznych i badań nad rodziną staropolską. Stosowanie programów komputerowych jest więc od dawna w centrum zainteresowań Cezarego Kukli.

Wyrazem zainteresowania się statystyką okresu staropolskiego jest *Historia Polski w liczbach. Polska w Europie*, wydana w Warszawie w 2014 roku przez Główny Urząd Statystyczny. Cezary Kukło opracował w tej monografii okres staropolski (pozostali autorzy: Juliusz Łukasiewicz, Cecylia Leszczyńska). Swoistym hołdem złożonym mistrzowi jest rozprawa poświęcona twórczości naukowej Andrzeja Wyczańskiego, napisana wspólnie z Piotrem Guzowskim i Radosławem Roźniatem, zatytułowana *O historii integralnej w ujęciu Andrzeja Wyczańskiego*

(Białystok 2015). W tej niezbyt obszernej publikacji (s. 141) zamieszczono, oprócz elementów biografii, omówienie twórczości prof. A. Wyczańskiego, zagadnienia historii społecznej w jego ujęciu, także optymistyczną wizję dziejów polskiej gospodarki. Znalazł się tutaj wywiad z Andrzejem Wyczańskim z marca 1994 roku oraz bibliografia jego prac.

Spośród monografii zbiorowych, które ukazały się pod redakcją Cezarego Kukli, chciałbym wyróżnić dwie. W pierwszej z nich, zatytułowanej *Rodzina, gospodarstwo domowe i pokrewieństwo na ziemiach polskich w perspektywie historycznej – ciągłość czy zmiana?*, autor zamieścił studium, w którym przedstawił dorobek polskiej i europejskiej historiografii dotyczący dziejów i rozwoju rodziny oraz gospodarstw domowych w preindustrialnej Europie (Warszawa 2013). Druga, której był redaktorem (wraz z Piotrem Guzowskim), ukazała się w języku angielskim: *Studies of Family and Household in Preindustrial Poland* (Białystok 2015). Znalazło się tam również studium samego Cezarego Kukli poświęcone rodzinie mieszczańskiej w miastach polskich w ciągu trzech stuleci: *Marriage, Children and Family in Polish Cities and Towns in 16th – 18th Centuries*.

Podsumowując dorobek naukowy prof. dr. hab. Cezarego Kukli warto wspomnieć, że nie stroni on także od studiów w zakresie mikrografii. Tytułem przykładu wymienić można obszerny artykuł pt. *Funkcjonowanie społeczności parafialnej na tle analizy rejestrów chrztów parafii Trzcianne 1600–1654*,

zamieszczony w książce *Spoleczeństwo staropolskie. Studia i szkice* pod red. Andrzeja Wyczańskiego (Warszawa 1983).

Dorobek Cezarego Kukli był wielokrotnie pozytywnie oceniany. Świadczą o tym między innymi nagrody, jakie otrzymał. I tak w 1990 roku za rozprawę doktorską otrzymał I nagrodę Association Internationale d'Histoire Economique z siedzibą w Louvain w Belgii. Jego opublikowana drukiem praca habilitacyjna uzyskała w 1999 roku nagrodę Ministra Edukacji Narodowej. Z kolei monografia *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej* została nagrodzona w 2012 roku przez Wydział I Nauk Humanistycznych i Społecznych PAN. Historyk otrzymał ponadto kilka nagród rektora Uniwersytetu w Białymstoku.

Omawianie dorobku naukowego nie byłoby pełne bez wspomnienia o osiągnięciach dydaktycznych. Cezary Kuklo wypromował w latach 2007–2018 czterech doktorów: Małgorzatę Kamecką, Łukasza Lubicz-Łapińskiego, Radosława Poniata i Piotra Łozowskiego. Był ponadto promotorem ponad 100 magistrów.

Należy podkreślić szeroką aktywność Profesora Cezarego Kukli na polu działalności naukowej i administracyjnej związanej z nauką. Zaczynijmy od członkostwa w towarzystwach naukowych polskich i zagranicznych. Wymienić można między innymi wiceprezesurę Polskiego Towarzystwa Historycznego, wiceprezesurę Komitetu Nauk Historycznych PAN i człon-

kostwo w Prezydium Komitetu Nauk Demograficznych PAN. Ponadto do 2019 roku był członkiem Zespołu Historii Kobiet KNH PAN i Zespołu Historii Miast KNH PAN. Aktualnie jest członkiem Rady Doskonałości Naukowej. Odnotować należy także członkostwa w Białostockim Towarzystwie Naukowym i w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk oraz we Francuskim Towarzystwie Demografii Historycznej, Włoskim Towarzystwie Demografii Historycznej, amerykańskiej Association for History and Computing i Międzynarodowej Komisji Demografii Historycznej CISH.

Aktualnie sprawuje funkcje kierownika Katedry Historii Społeczno-Gospodarczej i przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Historii i Nauk Politycznych Uniwersytetu w Białymstoku. Jest też członkiem Senatu i przewodniczącym Senackiej Komisji ds. Kadry Naukowej i Zatrudnienia tej uczelni. W 2019 roku został wybrany na członka Rady Naukowej IH PAN.

Profesor Cezary Kukło udziela się także aktywnie w czasopiśmiennictwie naukowym. Sprawuje funkcję zastępcy redaktora naczelnego „Przeszłości Demograficznej Polski”. Od 2020 roku jest też członkiem Komitetu Redakcyjnego „Kwartalnika Historycznego”, a ponadto członkiem redakcji następujących czasopism: „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, „Studia Podlaskie”, „Społeczeństwo Staropolskie”, „Studia Demograficzne”. Pełni też funkcję członka Rady Naukowej w „Czasach Nowożytnych” i w „Roczniku Białostockim”.

Reasumując, należy ocenić pozytywnie tak dorobek naukowy, dydaktyczny, jak i szeroko pojętą aktywność Profesora Cezarego Kukli na polu działalności naukowo-administracyjnej.

Warszawa, 19 marca 2021 roku

prof. dr hab. Edward Opaliński

Wydawnictwo
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego
Kielce 2021

Uniwersytet
Jana Kochanowskiego
w Kielcach